

При кореляційному аналізі отриманих даних виявлено пряму позитивну залежність між ступенем виразності "емоційного вигорання" і показниками шкал E, L, SD тесту Р. Кеттела. Встановлено також пряму позитивну залежність між можливістю підвищення професійної кваліфікації і ступенем виразності "емоційного вигорання" у працівників пожежно-рятувальних підрозділів (при $r < 0,05$).

Висновки. Отримані в ході дослідження результати переконливо свідчать про те, що професійна діяльність працівників пожежно-рятувальних підрозділів може бути пов'язана з формуванням синдрому "емоційного вигорання". На формування синдрому впливає комплекс організаційних, індивідуальних та інших соціально-психологічних чинників. У зв'язку з цим профілактиці і забезпеченню психічного працівника пожежно-рятувального підрозділу необхідно приділяти особливу увагу та сприяти створенню системи психологічної допомоги самим працівникам.

Найважливішим завданням органів управління пожежно-рятувальними підрозділами є створення умов для збереження здоров'я працівників, профілактика їх професійних захворювань, проведення консультацій щодо професійних ризиків в роботі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бойко В.В. Энергия эмоций в общении: взгляд на себя и на других. – М.: Наука, 1996. – 154 с.
2. Леонова А.Б. Основные подходы к изучению профессионального стресса // Вестник психосоциальной и коррекционно-реабилитационной работы. – 2001. – № 11. – С. 2-16.
3. Наенко Н.И. Психическая напряженность. – М, 1976. – 372 с.
4. Орел В.Е. Феномен "выгорания" в зарубежной психологии: эмпирические исследования // Журнал практической психологии и психоанализа. – № 3. – 2001. – С. 78-83.

УДК 159.94

Левбеда С.Ю., канд. психол. н., провідний науковий співробітник науково-дослідної лабораторії екстремальної та кризової психології УЦЗУ,

Овсіннікова Я.О., науковий співробітник науково-дослідної лабораторії екстремальної та кризової психології УЦЗУ,

Поляков І.О., начальник відділення психотренінгових технологій УЦЗУ,

Титаренко Д.С., науковий співробітник відділення психотренінгових технологій УЦЗУ

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ВПРОВАДЖЕННЯ ПСИХОТРЕНІНГОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ДІЯЛЬНІСТЬ МНС

20 червня 2006 року на базі Університету цивільного захисту України була створена науково-дослідна лабораторія екстремальної та кризової психології. Її робота поділяється за двома напрямками роботи: виїзди у складі мобільної групи психологів на місце надзвичайної ситуації з наданням екстреної психологічної допомоги рятувальникам і постраждалому населенню та впровадження у діяльність МНС психотренінгових технологій, тобто проведення соціально-психологічних тренінгів з фахівцями МНС для формування у них психологічної готовності до впливних дій в екстремальних ситуаціях, навичок ефективної комунікації та вирішення психологічних проблем, що виникають під час службової діяльності, професійного та особистісного зростання. Саме про Відділення впровадження психотренінгових технологій піде мова у цій статті. За час свого існування Відділення провело ряд соціально-психологічних тренінгів та майстер-класів з представниками різних за призначеннями професій МНС.

На даний момент Відділення психотренінгових технологій не може ефективно функціонувати через ряд причин, про які піде мова у цій статті.

Ключові слова: психотренінгові технології, тренінг, працівники МНС.

Постановка проблеми. Життя висуває нові вимоги до відповідної підготовки фахівців аварійно-рятувальної справи. Настав час професійної розробки проблематики психологічного захисту рятувальників, впровадження в підготовку та професійну діяльність рятувальників науково обґрунтованих програм та практичних рекомендацій, які б давали відповідні результати вже сьогодні.

Саме тому МНС України розроблено "Закон України про правові засади цивільного захисту". Стаття 13 цього Закону, яка має назву

«Психологічний захист» цілком відопавідає сучасній світовій тенденції зростання гуманітаризації розвитку суспільства [1]. Одним з напрямів психологічного захисту, відповідно до цього, є розробка та впровадження в діяльність МНС соціально-психологічних тренінгів.

Першим кроком для реалізації положень закону було створення 20 червня 2006 року на базі Університету цивільного захисту України науково-дослідної лабораторії екстремальної та кризової психології. Одним з напрямів роботи лабораторії є виїзди у складі мобільної групи психологів на місце надзвичайної ситуації та надання екстреної психологічної допомоги рятувальникам і постраждалому населенню [2].

З метою формування у працівників МНС психологічної готовності до впевнених дій в екстремальних ситуаціях, навичок ефективної комунікації та вирішення психологічних проблем, що виникають під час службової діяльності, професійного та особистісного зростання працівників аварійно-рятувальної служби, у Лабораторії було створено Відділення впровадження психотренінгових технологій [2].

На даний момент Відділення психотренінгових технологій не може ефективно функціонувати через відсутність фінансування, яке необхідно для ремонту та оснащення приміщень, де плануються проводити психологічні тренінги (якісне проведення психотренінгу потребує значних фінансових витрат, які потрібні на закупу канцтоварів, сертифікатів, предметів культового та ритуального змісту, спорядження, проведення кофе-пауз та різних командних ігор, виїздів у монастир, театр тощо).

Виклад основного матеріалу. Виконуючи базові засади Закону України перед Відділенням впровадження психотренінгових технологій було поставлено ряд конкретних завдань:

- ✓ розробка та впровадження у практичну діяльність МНС України новітніх психологічних тренінгових технологій, з метою формування у працівників МНС психологічної готовності до вправних дій в екстремальних ситуаціях, навичок ефективної комунікації та вирішення психологічних проблем, що виникають під час службової діяльності, професійного та особистісного зростання працівників МНС тощо;

- ✓ поширення позитивного досвіду використання тренінгових технологій у системі МНС;

- ✓ вивчення, узагальнення та впровадження існуючого вітчизняного і закордонного досвіду використання сучасних психологічних тренінгових технологій в екстремальній діяльності;

- ✓ налагодження співробітництва з іншими міністерствами та відомствами, правоохоронними органами та військовими формуваннями, навчальними закладами та науково-дослідними установами з питань використання психологічних тренінгових технологій.

Функції Відділення:

- ✓ проведення тренінгів, спрямованих на підвищення якості психологічної підготовки та професійної надійності персоналу, зростання ефективності професійної діяльності працівників, проведення психопрофілактичної роботи з працівниками, які під час виконання службових обов'язків зазнають значних психоемоційних навантажень та стресових впливів, з різними категоріями персоналу підрозділів МНС України, вищих навчальних закладів МНС України;

- ✓ підготовка на договірній основі фахівців з проведення тренінгів із числа працівників підрозділів служби цивільного захисту організації підвищення їхньої кваліфікації та супервізорське супроводження їх діяльності на місцях;

- ✓ встановлення творчих контактів і проведення спільних науково-практичних заходів за участю представників підрозділів МНС, вищих навчальних закладів та науково-дослідних установ МНС України, інших міністерств та відомств, правоохоронних органів та військових формувань України, наукових установ та працівників МНС інших країн, спортивних організацій;

- ✓ проведення на госпрозрахунковій основі тренінгів на зменшення населення, організації та підприємств усіх форм власності, а також надання їм наукових консультацій та інших послуг за профілем Відділення;

- ✓ підготовка методичних рекомендацій з питань використання психологічних тренінгових технологій у роботі з персоналом, прогнозування психологічного стану працівників та організації діяльності колективів у екстремальних умовах;

- ✓ забезпечення наукових досліджень та проведення практичних заходів у галузі психотренінгових технологій в системі МНС.

Впровадження психотренінгових технологій в повсякденну діяльність МНС

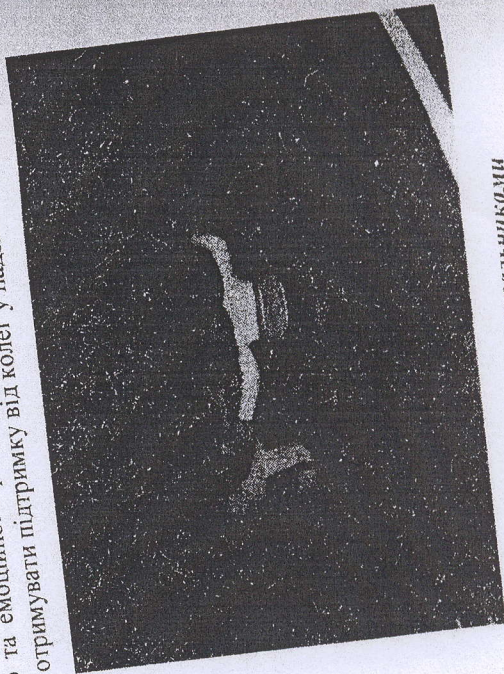
За час існування відділення працівниками було проведено значну практичну роботу.

З фахівцями «Служби 112» (служби екстреного виклику МНС України) був проведений тренінг «Сила духа», спрямований на підвищення рівня професійної комунікації, розвиток навичок встановлення психологічного контакту з громадянами будь-якої категорії тощо.

Тренінг з фахівцями «Служби 112»

З рятувальниками, які брали участь у ліквідації наслідків авіакатастрофи в м. Суха Балка Донецької області (2006 р.), було проведено тренінг «Вияжити та врятувати», спрямований на навчання використання особистісних ресурсів для подолання психотравмуючої ситуації, спрямованих на зниження рівня тривоги, набуття навичок пілесного та емоційного розслаблення, підвищення рівня емпатії та вміння отримувати підтримку від колег у надзвичайній ситуації.

Тренінг з рятувальниками

Проблеми екстремальної та кризової психології. 2008. Вип. 5
Неодноразово проводились тренінги та майстер-класи із практичними психологами служби психологічного забезпечення МНС, які проходили перепідготовку в Університеті цивільного захисту України.

Тренінг з практичними психологами

На сьогоднішній день співробітниками Відділення розроблені наступні психотренінгові програми:

- ✓ «Вияжити та врятувати»;
- ✓ «Успішний керівник»;
- ✓ «Зцілення від горя»;
- ✓ «Сила духа»;
- ✓ «Антистресовий тренінг».

Висновки. На сьогодні все більше керівників підрозділів та більш МНС переконуються у необхідності проведення з ними психотренінгової роботи, але для реалізації вказаної мети ще необхідне вирішення декількох питань, таких як відсутність коштів для психотренінгової роботи (якісне проведення психотренінгу потребує значних фінансових витрат, потрібних на закупку канцтоварів, сертифікатів, предметів культового та ритуального змісту, проведення кофе-пауз та різних командних ігор, виїздів у монастир тощо) та відсутність фінансування для ремонту та оснащення приміщень, в яких планується проводити психологічні тренінги.

Ми вважаємо, що вирішення цих питань дозволить якісно та у повній мірі проводити соціально-психологічні та інші тренінги, які допоможуть працівникам та бійцям нашого міністерства реалізувати свої професійні уміння та навички, зберегти психічне і фізичне здоров'я під час ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій та у повсякденному житті, а також виведе наше міністерство на новий етап розвитку ролейського рівня.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України «Про правові засади цивільного захисту».
2. Положення про Науково-дослідну лабораторію екстремальної та кризової психології.

УДК 343.102:159.947.2

*Луценко Т.О., викладач кафедри наглядово-профілактичної роботи та дізнання, УЦЗУ,
Белан С.В., к.т.н., доцент, доцент кафедри наглядово-профілактичної роботи та дізнання, УЦЗУ*

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ОГЛЯДУ МІСЦЯ ПОДІЇ

У статті подано аналіз впливу психологічних аспектів на якість та повноту проведення слідчим або дізнавачем однієї з найважливіших та невідкладних слідчих дій, а саме огляду місця події.

Ключові слова: психологічні аспекти, огляд місця події.

Постановка проблеми. Огляд місця події, як правило, відноситься до первинних слідчих дій, а у більшості справ про особливо небезпечні злочини проти особистості розслідування починається з огляду місця події. Успіх або неуспіх при цьому значною мірою передбачає висування правильної версії, розкриття злочину, викриття винних. З іншого боку, помилки, допущені слідчим при проведенні огляду, нерідко негативно позначаються на подальшому ході розслідування, штовхають слідство на помилковий шлях або заводять його в тупик.

Огляд - самостійна слідча дія, що має на меті виявлення слідів злочину та інших речових доказів, з'ясування обставин випадку, а також інших обставин, що мають значення для справи. Разом з тим огляд (як пізнавальний прийом) може бути і складовою частиною інших слідчих дій: затримання, обшуку, витмки, накладення арешту на майно, слідчого експерименту, перевірки свідчення на місці.

У системі первинних слідчих дій огляд місця події займає найбільш важливе, ключове положення. Зумовлене це не тільки тим, що на місці події залишені і можуть бути виявлені сліди злочину та інші об'єкти. Особлива значущість даної слідчої дії в не меншій мірі визначається складним змістом обставинки, об'єктів і обставин події, наявністю між ними причинно-наслідкових і просторово-часових зв'язків, різким дефіцитом інформації про них, а також специфічними

задачами, які по своїй суті завжди є проблемними і перелбачають широке використання для їх вирішення різних форм діяльності. Безпосередньо у процесі вивчення об'єктів місця події слідчий використовує різні форми і методи пізнання, направлені на встановлення фактів, обставин, які дають можливість визначити напрям розслідування і з'ясувати істинний характер події.

Огляд місця події на первинному етапі розслідування, довершено в умовах неовідності злочину, представляє складну слідчу ситуацію, успішний розв'язок якої забезпечується реалізацією організації, пошукової і реконструктивної сторін діяльності. Вивчення предмета дослідження як цілого, як системи, як комплексу діяльності завжди має на меті пізнання і розкриття структури цього предмета, того, що робить його системою, утворює його інтегральні властивості і закономірності. Таким чином, ми приходимо до розуміння діяльності як багаторівневого явища. Зокрема, при психологічному аналізі діяльності слідчого при огляді місця події виділяються організаційна, пошукова, реконструктивна і достовірна сторони діяльності. Кожна з цих сторін утворює певний цикл, досягнення успіху в якому забезпечується певною системою особистісних якостей, навичок і умінь слідчого. Таким чином, успішне розв'язання цієї ситуації забезпечується складною системою професійної діяльності та впливу психологічних аспектів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Огляд місця події є однією з головних слідчих дій, оскільки інформація, яку отримано при огляді, у більшості випадків неможливо виявити в іншому місці та проведенням інших слідчих дій. Безпосередньо у процесі вивчення об'єктів місця події слідчий або дізнавач використовує будь-які форми та методи пізнання, спрямовані на встановлення фактів та обставин, котрі дають можливість визначити напрям розслідування та з'ясувати характер події [8, с.89].

Особливістю слідчого огляду є також його невідкладний характер. Порівняно з багатьма іншими первинними слідчими діями огляд місця події повинен бути проведений невідкладно. Будь-яка відстрочка може привести до зміни обставинки, втрати слідів та речових доказів, забування очевидцями та свідками важливих для справи обставин. У таких умовах у слідчого або дізнавача немає достатнього часу до підготовки до огляду, обміркування тактики його проведення, отримання консультацій. Він змушений діяти дуже швидко, в той же час розуміючи, що будь-яку помилку складно виправити, що може привести до втрати доказів. Все це породжує у слідчого або дізнавача підвищене відчуття відповідальності, яке можна назвати «страхом помилки», що проявляється у зайвому хвилюванні, поспішності, зниження розумової активності, шістьрамованості. Ці